

Yeraltı tariximizi üzə çıxaran alim

Bugünlərdə ölkənin elmi-mədəni ictimaiyyəti ömrünün ahıl çağında da gənclik həvəsi ilə yorulmadan çalışan, ardıcılarını yetişdirən fədakar arxeoloq professor Qafar Cəbiyevin anadan olmasının 75 illik yubileyini dərin ehtiram və sevgi-sayğı ilə qeyd edir, alimin çoxillik axtarışlarını, zəngin elmi yaradıcılığını qədirbilənliliklə dəyərləndirir, ona səmimi təbriklərini, xoş arzularını çatdırırlar.

Tarix xalqın qan yaddaşı, kimliyi, keçmişi və gələcəyidir. Maddi mədəniyyət tarixinin əsrlərin, minilliklərin o tayında, torpağın dərin qatlarında uyuyan ən qədim dövrü, təbii və antropogen təsirlər nəticəsində itib-batmaq, yox olmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalan qədim qalalar, şəhərlər, məzarlıqlar, müqəddəs məkanlar məhz arxeoloq alimlərin fəhmi, zəhməti və səriştəsi sayəsində gün işığına çıxarılır, elmi cəhətdən dəyərləndirilir, xalqın mənəvi sərvətinə çevrilir. Belə bir ağır və şərəfli missiyanı çiyində daşıyan görkəmli alimlərimizdən biri də tarix elmləri doktoru Qafar Cəbiyevdir.

Professor Qafar Cəbiyev Azərbaycanın bir çox orta əsr şəhərləri, qalaları, xanəqahları, türbə və ziyarətgahlarının tədqiqində xüsusi xidmətləri olan arxeoloq alimlərimizdəndir. Mübaliğəyə yol vermədən deyə bilərik ki, o özünün fundamental elmi tədqiqatları ilə yanaşı, jurnalistika, təhsil və maarifçilik işi sahəsindəki fəaliyyəti ilə də elmi ictimaiyyətin və geniş oxucu auditoriyasının hörmətini qazanan mükəmməl alim obrazı ilə tanınır.

Bugünlərdə 75 yaşın zirvəsini aşan Qafar Cəbiyev 1950-ci ildə İsmayıl rayonu-nun füsunkar Talıstan kəndində dünyaya göz açıb. O, 1973-cü ildə Gəncə Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirib, daha sonra isə Milli Akademianın Tarix İnstitutunun aspiranturasına qəbul edilib. Gənc alim 1985-ci ildə namizədlik, 2007-ci ildə isə doktorluq dissertasiyası müdafiə edib. Müəllifi olduğu 25 monoqrafiya, 130-dan çox elmi, 350-dən çox elmi-publisistik məqaləsi Qafar müəllimin son dərəcə məhsuldar və səmərəli elmi fəaliyyətinin göstəricisidir.

“Arxeologiya və romantika”, “Azərbaycan keramikası”, “Bura Vətəndir”, “Girdiman tarixi”, “Girdiman. Tarixi və tarixi coğrafiyası”, üç ciliddən ibarət “Orta əsr Ağsu şəhəri”, “Ağsuçay-Girdimançay hövzəsinin arxeoloji abidələri” adlı əsərləri, ali məktəblər üçün yazmış olduğu “Azərbaycan tarixi” və “Azərbaycan arxeologiyasının əsasları” adlı dərslik və dərs vəsaitlərinin hər biri elm fədəisinin gərgin əməyinin və səmərəli elmi-pedaqoji fəaliyyətinin məhsuludur.

Professor Qafar Cəbiyevin rəhbəri olduğu arxeoloji ekspedisiyaların tədqiqatları faktiki olaraq Azərbaycanın orta əsr və antik dövr tarixinin bir sıra aktual problemlərinin yenidən işlənməsinə təkan oldu. 1985-ci ildən başlayaraq onun rəhbərliyi ilə Qəbələ, Kürdəmir, Şamaxı, İsmayıl və Ağsu rayonları ərazisində aparılan davamlı və geniş miqyaslı tədqiqatlar, sözün əsil mənasında, qədim dövlətçilik tariximizin və xalqımıza məxsus zəngin mədəni irsin tədqiqi və təşviqi yolunda yeni üfüqlər açıb.

Qədim tariximizin araşdırıcısının Azərbaycanın son orta əsr arxeologiyasına dair tədqiqatları, bu dövrün şəhər mədəniyyətinin öyrənilməsi, xüsusilə də arxeologiya elminin əlifbası hesab edilən keramika məmulatının təsnifatı, dövrləşdirilməsi, bədii-texniki və texnoloji xüsusiyyətlərinin araşdırılması tək Azərbaycanda deyil, bütövlükdə əski sovetlər birliyində ilk addım idi.

Qafqaz Albaniyası tarixinin arxeoloji aspektdə dərinə və hərtərəfli araşdırılması alimin elmi fəaliyyətinin ən mühüm istiqamətlərindən biridir. AMEA-nın Alban-

şünaslıq Elmi Mərkəzinin rəhbəri olduğu dövəmdə məhz onun təşəbbüsü ilə albanşünaslığın bir sıra aktual problemləri gündəmə gətirilməklə öz müsbət həllini tapıb. Onun Azərbaycan albanşünaslığına verdiyi ən böyük töhfə isə Girdiman tarixinə dair fundamental tədqiqatlardır. Sovet dönmində təhrif edilən, ermənilər tərəfindən saxtalaşdırılan Girdiman problemi professor Qafar Cəbiyevin araşdırmaları və çox möhtəbər elmi dəlilləri əsasında yenidən işləndi. Sələflərindən fərqli olaraq məhz o ilk dəfə Girdiman vilayətinin Albaniyanın qərbində və ya şimal-qərbində deyil, məhz Şirvan ərazisində olduğunu elmi cəhətdən

sübuta yetirdi.

Milli arxeologiyamızın inkişafına dəyərli töhfələr vermiş alim 40 ildən artıqdır ki, Qəbələdə tədqiqatlar aparır. O, 15 ildir ki, Qəbələ beynəlxalq arxeoloji ekspedisiyasının rəhbəridir. Arxeoloqun davamlı tədqiqatları sayəsində qədim Azərbaycan dövləti olan Qafqaz Albaniyasının baş şəhəri-paytaxtı olan Qəbələ tarixinin bir sıra problemləri dərinə və hərtərəfli araşdırılıb. Alimin fikrincə, indiki halda Qəbələ şəhərinin 2500 illiyinin rəsmi səviyyədə qeyd olunması qədim dövlətçilik tariximizin öyrənilməsi və təşviqi baxımından çox mühüm elmi, həm də siyasi əhəmiyyət kəsb edir.

Qədim Mehrəvan şəhərinin lokalizasiyası ilə bağlı uzun illər tarixşünaslığımızda mövcud olan qeyri-müəyyənliyə də ilk dəfə məhz professor Qafar Cəbiyevin tədqiqatları sayəsində son qoyulub. Məhz onun rəhbərliyi ilə aparılmış arxeoloji qazıntılar Mehrəvan şəhərinin Ağsu rayonu ərazisində, Girdimançayın sol sahilində olduğu müəyyən edilib.

Professor Qafar Cəbiyevin rəhbərlik etdiyi Ağsu arxeoloji ekspedisiyası son 100 il ərzində Azərbaycan ərazisində aparılmış arxeoloji tədqiqatlar nəticəsində ilk dəfə olaraq qızıl pullardan ibarət dəfinə aşkar edib. Yeri gəlmişkən, 2010–2012-ci illərdə onun rəhbərliyi ilə Ağsu və Kürdəmir rayonları ərazisində daha bir neçə nadir dəfinə tapılaraq elmi dövriyyəyə daxil edilib.

2008–2009-cu illərdə alimin rəhbərliyi ilə Kürdəmir rayonu ərazisində aparılan arxeoloji tədqiqatlar zamanı Azərbaycanda ilk dəfə olaraq məhz Şəhərgah adlı şəhər yerində XII əsrə aid çox mükəmməl hama-sağlamlıq kompleksi aşkar olunaraq tədqiq edilib. Şamaxı rayonu ərazisindəki Dəmirçi nekropolunun, Kələxana türbələr kompleksinin, Pir Ömər Sultan ziyarətgahının tədqiqi, Ağsu şəhəri ərazisində Şıxməzid xanəqahının və eyni adlı türbənin elmi dövriyyəyə gətirilməsi, Basqal ərazisində orta əsr şəhər mədəniyyəti qalıqlarının üzə çıxarılaraq araşdırılması, Xəlvətlik sufi təliminin banisi Pir Ömər Avaxılının türbəsinin və türbə kitabəsinin tapılması professor Qafar Cəbiyevin rəhbərliyi ilə son illər aparılmış çox uğurlu arxeoloji tədqiqatların yalnız bir hissəsidir.

Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyev və Birinci xanım Mehriban Əliyeva Basqalda və Avaxılda Qafar Cəbiyevin rəhbərliyi ilə tədqiq olunan arxeoloji abidələrdə olub, qədim tariximizin yadigarları ilə maraqla tanış olublar. Ağsu qazıntı-larının əhatə etdiyi ərazi isə ölkə başçısının 22 oktyabr 2019-cu il tarixli sərəncamı ilə tarix və mədəniyyət qoruğu elan edilib.

Qafar müəllimin ömür yolunun əhə-

miyyətli bir hissəsi pedaqoji fəaliyyətə həsr olunub. O, 1990–2003-cü illərdə Bakı Dövlət Universitetinin Şəki filialının do-senti, 2008–2017-ci illərdə ictimai əsas-larla Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun ictimai fənnlər kafedrasının müdiri, 2018–2020-ci illərdə isə Bakı Qızlar Universite-tinin professoru kimi pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olub. Azərbaycan tarixi və Azər-baycan arxeologiyası fənlərini tədris edib.

Alimin ayrı-ayrı elmi nəşrlərdə və rəsmi mətbuatda dərc olunmuş “Heydər Əliyev zirvəsi”, “Heydər Əliyev və Azər-baycan tarixi”, “Heydər Əliyev və Azər-baycan mətbuatı”, “Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan tarixi və tarixşünas-lığının milli konsepsiyasının hazırlanma-sına dair məsləhət, təklif və tövsiyyələri”, “Heydər Əliyev Qəbələni necə xilas etdi?”, “Tarixi-mədəni irsə qayğının Heydər Əli-yev nümunəsi” və bu silsilədən olan çox-saylı digər yazıları elmi ictimaiyyət və ge-niş oxucu kütləsi tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanıb.

Professor Qafar Cəbiyev davamlı el-mi-pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı, dövlət xidməti və media sahəsində də səmərəli fəaliyyət göstərib.

O, 1990–2004-cü illərdə “Azərbaycan” qəzetinin Balakən-Şəki bölgəsində xüsusi müxbiri, 2004–2019-cu illərdə Milli Televi-ziya və Radio Şurasının üzvü, 2013–2019-cu illərdə Şura sədrinin müavini olub”. Can Azərbaycan”, “Yazılan qalacaq”, “Düşün-cələr” və “Mənim Azərbaycanım, yaxud ömrün yadda qalan anları” kimi iri həcm-li publisistik əsərləri vətəndaş alimin el-mi-pedaqoji istiqamətlə yanaşı, jurnalistika sahəsində də uğurlu fəaliyyət göstərdiyin-dən xəbər verir. O, “Qızıl qələm” və “Hu-may” mükafatlarına, “Əməkdar jurnalist” fəxri adına layiq görüldü.

Professor Q.Cəbiyev özünün son dər-cə aktiv və səmərəli elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti ilə təkcə ölkə daxilində deyil, beynəlxalq səviyyədə də tanınan, qiymət-ləndirilən alimlərdəndir. Onun 2012-ci ildə Türk dünyasının “Elm adamı” fəxri adına layiq görülməsi Azərbaycan aliminin beynəlxalq sahədəki nüfuzundan xəbər verir. 2020-ci ildə Azərbaycan arxeologiyasının inkişafında professor Qafar Cəbiyevin rolu və xidmətlərinə həsr olunmuş beynəlxalq vebinar konfrans keçirilib. Bu ilin yanvar ayında Şimali Makidoniya keçirilən XIII ənənəvi “Ohrid-Vodiçi” konfransı, aprel ayında Şimali Kipr Türk Cümriyyətinin Yaxın Doğu Universitetində “Türk mədə-niyyəti, incəsənəti və mədəni mirası” möv-zusunda keçirilən beynəlxalq simpozium da məhz professor Qafar Cəbiyevə həsr edilib.

Qafar müəllimin “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi İdarə heyətinin üzvü kimi çoxtərəfli işgüzar fəa-liyyətini, mədəni irsin tədqiqinə, təşviqinə və qorunmasına yönəli yanaşmalarını analiz edərək onun elmi təfəkkürünün və ictimai fəaliyyətinin bir-biri ilə sıx əlaqədə olduğunu gördük.

Göründüyü kimi, professor Q.Cəbiye-vin həyatı zəhmət və istedadın çox möh-təşəm sintezinin bariz nümunəsidir. Onun hər bir uğurunun arxasında zəhmət, fəda-karlıq və səbr durur. Onun elmə verdiyi töhfələr yalnız şəxsi nailiyyətlərlə məhdud-laşmır, həm də rəhbərliyi altında yetişən gənc arxeoloqlar nəslinin müvəffəqiyyətlə-rində özünü göstərir.

Bir sözlə, Qafar müəllim həm alim, həm pedaqoq, həm jurnalist, həm də ictimai xadim olaraq bütün hallarda və bütün sahələrdə öz vəzifə və vətəndaşlıq borcunu yüksək səviyyədə yerinə yetirməklə, Azər-baycan elminin inkişafına sanballı töhfələr verib. Dəyərli alim dostum, 75 yaşın mü-barək!

Habil MƏMMƏDOV,
tarix elmləri doktoru,
Bakı Slavyan Universitetinin
professoru